

ČESKO-LUŽICKÝ VĚSTNÍK

Ročník XXX / číslo 4

čerevenec–srpen 2020

www.luzice.com

-
- 52 Sedm staletí vzestupů a pádů
magdalenitky v Lubáni
- 54 Sorabistika a
etymologie staroslověnštiny
- 56 Rovnoprávnost na papíře,
dvojazyčné cedule v praxi
- 60 Odešel sorabista
František Vydra

Timo Meškank
lužickosrbský historik, jazykovědec
a básník

»

Timo Meškank (1965) je prvním lužickosrbským autorem, jehož dílo bylo kompletně přeloženo do češtiny. Timo Meškank působí jako soukromý docent v Ústavu sorabistiky na univerzitě v Lipsku. Patří do významné lužickosrbské rodiny: jeho děd Jan se angažoval po druhé světové válce pro politickou autonomii srbské Lužice, otec Marko byl význačný lužickosrbský filolog, matka Chrysta letos obdržela Zejlerovu cenu (viz s. 63).

Nikdy nebyl konformní a pohodlnou osobností, což se projevuje jak v jeho historické práci, tak v poezii. Je autorem několika publikací k novodobým lužickosrbským dějinám, například sepsal práci o česko-lužických stycích mezi válkami a o zneužívání lužickosrbské kultury socialistickým režimem. Ve čtyřech jeho básnických sbírkách se nachází kolem 150 básní výrazně avantgardní povahy: v devadesátých letech dvacátého století byl průkopníkem dadaismu, ironie a estetizace banality.

njewinowate džěcatko | nevinátko

Timo Meškank

stój
sprostleho
tam čerwjeneho
mužika dla

hój
widziš zo
nětko či kiwa
muž zeleny

pój
kurjatkan sy
přez swět strašny
budž wodžene

hled'
v pozoru
před tebou stojí
červený panáček

hned
vidíš že
zase ti mává
zelený pán

teď
kuřátko
přes léčky světa
budíž vedeno

Ze sbírky řeč je hrajká (Zwjazk serbskich studowacych, Budyšin 1992) přeložil Radek Čermák.

Ocenili byste místo papírového
Věstníku elektronickou celobarevnou
verzi zaslanou e-mailem? Obraťte
se na redakci časopisu!

Aktuální informace o dění v Lužici i ve spolku sledujte na našem webu www.luzice.com/category/blog nebo na facebookové stránce **Společnost přátel Lužice / Towarstwo přećelow Serbow (SPL / TPS)**.

Státní fond kultury ČR

Vydává Společnost přátel Lužice
U Lužického semináře 90/13
118 00 Praha 1 – Malá Strana
luzice@luzice.cz, www.luzice.com
Vychází ročně v šesti číslech nákladem
300 výtisků.
MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.
Roční předplatné: ČR 300 Kč,
zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním
převodem na účet Fio banka, a. s.,
2900678633/2010.

Redakční rada
Vedoucí redaktorka: Eliška Oberhelová,
eliska.oberhelova@gmail.com
Zástupce vedoucí redaktorky:
J. Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz
Členové: Z. Bláhová, R. Čermák, K. Peršín
Grafika a sazba: V. Machurka
Rada se ne vždy ztotožňuje s názory
a slohem pisatelů. Za pravdivost
odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy
nevracíme.

MILÍ ČTENÁŘI,

pandemie koronaviru obrátila náš život naruby, ba co hůř, rozhoupala ho jako na houpačce. Protiepidemická opatření ochromila život v Lužici i fungování našeho spolku, zrušili jsme spoustu akcí včetně zasedání valné hromady, v Lužici se nekonaly velikonoční jízdy, zrušena byla letní škola lužické srbštiny a lužickosrbští fotbalisté se nemohli zúčastnit Europeady v Korutanech, která byla odložena na příští rok. Udělali jsme ale vše pro to, aby nebyly ochromeny česko-lužické styky. Redakční rada i předsednictvo pracuje přes internet a po telefonu, našili a rozdali jsme spoustu roušek (i do Lužice), zorganizovali letní školu a připravujeme akce na podzim. Přitom dále běží projekt renovace Hórníkovy lužickosrbské knihovny

v Praze a připravujeme hned několik nových knih k tisku.

Bohužel, ačkoliv to na začátku léta vypadalo, že se situace v našich končinách uklidňuje, na konci léta se již naopak rapidně zhoršila a předčila čísla z jara. Nastává tedy scénář podobný jarnímu a musíme rušit připravené kulturní akce. Hranice se opět zavírají a nemůžeme vás tedy zatím vzít na plánovaný zájezd po lužických kláštorech ani na tradiční prosincový zájezd na budyšínské adventní trhy. Mezitím jsme pro vás přichystali jiné kulturní akce, přednášky, literární čtení, koncert i výstavu, ale ve chvíli grafického zpracování časopisu už víme, že nestačí omezit počet účastníků v sále. Nezoufejte však, připravujeme pro vás pořá-

dy, které budete moci sledovat online, a zveřejníme je na spolkovém webu www.luzice.com a také na facebookové stránce.

„Zatím v historii všechny mory skončily a byly horší, skončí i tenhle.“ napsala mi na jaře jedna členka spolku, která by si vzhledem ke svému úctyhodnému věku devadesáti let byla mohla dovolit zoufat, že je riziková skupina. Její nadhled je ale velmi optimistický a povzbudivý. Doufám tedy s ní, že tato „morová rána“ brzy pomine a že se spolu ve zdraví shledáme v Lužici nebo na nějaké sorabofilní akci v Lužickém semináři.

*Příjemné čtení časopisu, pevné zdraví
a životní optimismus vám přeje*

Eliška Oberhelová,
vedoucí redaktorka

Takto vypadají dvojjazyčné cedule označující začátek obce v lužickosrbském sídelním prostoru v Sasku. Více v textu na s. 56.
Foto: Julian Nyča

SEDM STALETÍ LUBÁŇSKÝCH MAGDALENITEK (II. ČÁST)

Jan Zdichynec

■ Magdalenitky v dobách náboženských proměn

Lubáňské sestry žily svou existenci uprostřed města, s nímž byly spjaty duchovními, hospodářskými i společenskými vazbami. Zatímco ve středověku byly tyto vztahy vzájemné a spíše kladné, v 16. století se staly klášternímu životu málem osudným. V 15. a 16. století magdalenitky často vedly spory s lubáňskou městskou obcí o rozmanitá práva, mj. o farní kostel. Magdalenitky měly zajišťovat kněžím živobytí, ale pravděpodobně překračovalo jejich možnosti rozšířit počet mší. Proto bylo roku 1488 uzavřeno narovnání, jež dopadlo jasně v neprospěch kláštera. Městská rada založila roční důchod pro dvě mše navíc v dalším lubáňském kostele sv. Mikuláše, klášter se na oplátku vzdal některých svých příjmů, např. z městské lázně, a soudní pravomoci v Kerzdorfu (Księginki). Podobně se dohadovaly obě strany dlouhodobě o právo pivního šenku.

Roku 1525 ve městě zaznělo první kázání v duchu evangelia podle Martina Luthera a kolem roku 1540 už nabývali luteráni ve městě převahu. Zatímco klášter františkánů v důsledku reformace zanikl takřka neslyšně, klášter magdalenitek se v Lubáni udržel. Víme však, že pod dojmem luteránských kázání klášter

opustilo dvanáct převážně mladších sester, tj. takřka třetina konventu. Magdalenitky tehdy ztratily jasnou oporu: řádovým generálem byl mostecký farář Mikuláš Püschner, který vyzýval převorku Kristýnu Sebeck, aby nepřijímala uprchlé jeptišky, ovlivněné protestantstvím, zpět. Jedna luteránsky smýšlející jeptiška měla být donucena k odvolání nebo tvrdě potrestána, sestry měly přísně dodržovat klauzuru. Generál však nebyl sto podniknout cestu přímo do Lubáně a jeptišky tak v podstatě byly odkázány pouze na podporu českého krále, kterým se v říjnu roku 1526 stal Ferdinand I. Ten věnoval konventu určitou pozornost, vyzýval k jeho ochraně oproti místním luteránům. Neváhal ale žádat opakovaně o značné dávky z nevelkých klášterních statků a vyzvat dokonce převorku, aby několik svých sester poslala k obnovení konventu benediktinek v Gubenu. Snad hlavně díky podpoře českého krále a také budyšínského děkana Jana Leisentrita, který nad nimi nakonec převzal dohled, se magdalenitky uprostřed luteránského města dokázaly udržet. Jejich život v 16. století však nebyl vůbec snadný, potýkaly se s nedostatkem novicек a zdaleka ne vždy žily podle řádových ideálů. Z listů budyšínského děkana a výzev k vizitaci jeptišek vyplývá

mimo jiné, že i koncem 16. století některé řeholnice přejímaly od luteránských duchovních „nové“ myšlenky a nechovaly se s náležitou úctou vůči katolickým kněžím: faráře z Pfaffendorfu, svého zpovědníka prý nazývaly „suchým Martinem“. Některé přestávaly zpívat mše a hodinky a převorka a mladší jeptišky sedávaly často až pozdě do noci s luteránskými duchovními v klášterním hostinci. Mladší sestry nedbaly klauzury a volně se potulovaly po městě. Některé dokonce prý navštěvovaly ve farním kostele luteránské svatby. Jednu noc prý vystoupaly na městskou hradbu, aby se podívaly na rozvodněnou Kvísu, a doběhly až k městské strážnici, kde se nenuceně bavily s biřicem Arnoldem, oblečeným jen v košili. Jindy se šly vykoupat do městské lázně, což jim nabídl luteránský predikant. V klášteře pobývalo dnem i nocí příliš mnoho poslů a jiných služebníků; důležité klíče od klášterních prostor se údajně ztratily, ve skutečnosti ale byly jen schovány, aby mohly posloužit k vyrobení náhradních klíčů pro noční vycházky. Maličký konvent byl navíc sám v sobě a zřejmě i v postojích k luteránství nejednotný. K vnitřnímu nepořádku přistupovala ještě hospodářská nouze kláštera, který chudl v důsledku neúrody, nepřízně počasí a velkého daňového zatížení.

Roku 1582 došlo k vážnému střetu mezi jeptíškami a kaplanem Coditiem. Magdalenitky mu zakázaly celebrovat mše a užívat monsternce. Coditius pak narychlo opustil město a vydal se patrně do Mariiny Hvězdy, kde byla jeho sestra Kateřina jeptíškou a později abatyší. Je zřejmé, že zejména v době, kdy byla převorkou Uršula Nasová (1565–1595), byla komunita magdalenitek klášterem v mnoha ohledech jen podle jména. Roku 1580 žilo v klášteře již jen osm sester.

■ Katolický klášter versus luteránské město

Převorka kláštera od 14. století držela patronátní právo nad zdejším farním kostelem Nejsv. Trojice, to jest bděla nad jeho příjmy a jmenovala ke kostelu také faráře. To ovšem působilo problémy od okamžiku, kdy zůstala katolická a měšťané požadovali pastora protestantského. Nakonec se v Lubáni, stejně jako v Budyšině, po komplikovaných jednáních ustálilo roku 1584 tzv. církevní simultaneum, jež potvrdil jako český král Rudolf II.: katolíci a protestanti užívali farní kostel zároveň, respektive střídavě v předem vymezených dobách. Jistě bylo zvláštní uspořádání, když jeptišky zpívaly chórovou modlitbu v závěru kostela, jenž jinak patřil luteránům. Pozoruhodné je, že se z poloviny 16. století dokonce dozvídáme, že obě konfesní strany nějaký čas slavily bohoslužby dohromady. Úřad probošta a městského faráře však musel být oddělen. Napětí mezi klášterem a měšťany propuklo znovu za stavovského povstání roku 1619, kdy dokonce byla při nepokojích stržena chodba spojující klášter a kostel a z chóru jeptíšek odstraněn oltář a tabernákl.

Závažné byly i hospodářské potíže: měšťané neplatili desátky a některé své platy sestry prodaly. Dokonce i klášterní poddaní odmítali poslušnost. Proto byla převorka nucena občas prodávat kostelní klenoty a nutit jeptišky, aby odevzdávaly svůj soukromý majetek. Město i klášter

Věž novogotického farního kostela v Lubáni.
Foto: Jan Zdichynec

v 16. století několikrát vyhořely, zejména je, že roku 1554 dostaly magdalenitky po požáru podporu i od premonstrátů z Hradiska u Olomouce.

Za vlády Fridricha Falckého nebyl klášter magdalenitek daleko zániku – nicméně předání Lužic Sasku, s pevným ustanovením o patronátním právu českého krále nad přeživšími katolickými institucemi, jej paradoxně zachránilo, protože v Lužicích musel být zachován náboženský status quo a žádná ze stran neměla být ve svých pozicích oslabena. Magdalenitky přečkaly i pustošení třicetileté války, ani nadále však nebylo soužití magdalenitek s městem a sdílení kostela snadné. Trvaly spory týkající se i prosté údržby kostela, velké nepokoje na počátku 18. století vzbudil nově zřízený kříž na klášterním panství. Klášter však v druhé polovině 17. a v 18. století nestrádal, co se dorostu týče: vstupovaly sem ženy ze severních Čech, ale i z Prahy, ze západního Slezska, hojně též Lužické Srbky z okolí Mariiny Hvězdy, někdy příbuzné budyšinských děkanů, kteří i nadále vykonávali dozor nad klášterem. Je samozřejmě otázka, jak se dívky někdy z poměrně vzdálených oblastí do Lubáně dostaly.

Věž kostela Nejsvětější Trojice v Lubáni, původního farního a zároveň klášterního kostela, jediný zbytek starého kláštera magdalenitek. Foto: Jan Zdichynec

Např. roku 1686 vyzval císařský úřad František Tyrall z Neuburgu převorku Uršulu Praxedis Aßmannovou, aby do svého konventu přijala pannu z Prahy Martu Zeiselovou. Převorka ji odmítala, protože Marta uměla jen česky, nedokázala se naučit nejen němčině, ale ani chórovému zpěvu. Budyšinský děkan však zřejmě, z diplomatických důvodů, donutil převorku, aby dívku do Lubáně přijala alespoň jako laickou sestru.

Klášter jakžtakž překonal daňový tlak za severní války na počátku 18. století, válku sedmiletou a další požáry. Ty přitom neznamenal jen pustošení, ale rostoucí daňovou zátěž, na jejíž uhrazení si jeptišky musely i půjčovat. Roku 1760 zanikl při požáru bývalý kostel – tehdy se po dvou letech oddělily luteránské a katolické bohoslužby, když jeptišky začaly mše slavit v soukromé kapli sv. Anny. Roku 1763 poskytly azyl měšťanovi, přestoupivšímu ke katolické víře, což ve městě vzbudilo rozruch. Kláštera se přímo nedotkly ani osvícenské reformy – jako součást saského území se jej totiž už ani nemohla dotknout josefínská rušení klášterů. Situace se ovšem prudce proměnila roku 1815, kdy Lubán spolu s východní

nezměnila na jeho tvaroslovném od-
loučení. Rovněž slovenská trojice
zavriet' – zatvorit' – zatvárat' už přísluší
dvěma slovními čeledím.

Znamenije: Výklad se pozastavuje
nad výjimečností strukturního pře-
vodu z méně produktivní deklinací
třídy (praslovansky *znamę*, 2. pád
znamene). Toho však není třeba,
neboť jako paralela se nabízí dol-
nosrbské *mě*, 'jméno' se zastaralým
dialektismem *mjenje*.² Dispalata-
lisovaná podoba *mjenjo* žila v Ro-
gowě před jeho odtěžením.³

Znati: Souzvučná podoba praslo-
vanská je sice v literatuře téměř
všeobecná, přesto nemělo zůstat
oslyšeno upozornění Marka Snoje
na někdejší kořen *zn-*.⁴ Snad ne-
přesvědčilo etymologovo srovnání
štyrskoslovinského *ozin* 'můra (dé-
monická bytost)' s litevským *žynys*
'čaroděj'. Nicméně zjišťuji nepřímý
důkaz severoslovanský – horno-
lužickosrbské *póznac* a ukrajinské
niznámu mají společné východisko
**pozъnati*. Jejich předponovou
střídnici lze vyjasnit jenom zdlou-
ženou samohláskou po zániku jeru
v následující slabice.

Zrscalo: Lužičtina výrazu, pravda,
nemá, ale pro zajímavost dodávám,
že hornolužickosrbský germanis-
mus *špihel* se jím roku 1842 pokusil
nahradit Křesćan Pful: *zercadło*.⁵
S nadsázkou pravím, že mu v ná-
sledujícím desetiletí jeho slavisač-
ní úmysl pokazil Jakub Buk chy-
bnou adaptací *zyrcadło*.⁶ Pful se pak
ve svém slovníku uchýlil k mdlému
dolnosorabismu *hladadło*.⁷

Zvęcati: Před třetí palatalisací ve-

lár odvozenému *звѣкъ* odpovídá
lužickosrbský *zwuk*, jehož dnešní
podobu zavedli národní obroze-
ci, poté co se ve starším písme-
nictví – v dolnolužické srbštině
dosud –, užívalo zjednodušené for-
my *zuk*. Pomíjí se hornolužicko-
srbské synonymum *zynk*, přijaté
jako útvar zvukomalebný. Nevy-
lučuji, že slova mají totéž etymon.
V Chojnanově dolnolužickosrb-
ské mluvnici zapsaný *suhnk*⁸ může
obsahovat rozloženou nosovku
praserbského *zvyk* podobně jako
dialektismy *brunk* a *kumpač*.⁹ Ná-
slednou změnu *zũnk* > *zynk* by bylo
lze srovnat s přestrojením horno-
lužickosrbského *suprošna* 'sprasná,
břeží (svině)' v nářeční *syprošna*.¹⁰

Žešti: Hornolužickosrbské *žahać*
znamená 'pálit', ne však 'hořet'.
Výhrady mám též k představení sufi-
xálních odvozenin v praslovánštině.
Místo poučení, že násobné *žagati* má
zdloužený kořený vokál, bych radě-
ji dodal předdispalatalizační *žęgati*,
čímž by se ozřejmila pravidelnost
odvození z primárního *žęgti*. Do pra-
jazyka nepatří sloveso *žbgati*,¹¹ po-
dezřelé už tím, že jest uvedeno bez
gramatického významu. Z tohoto
novotvaru slovník navíc chybně vy-
vozuje druhé iterativum *žigati*, kte-
ré přitom nastalo také z *žęgti*, avšak
z jeho rozkazovacího kmene (srovnej
palatalisované *žbdzi*)¹²

Žędati: Pod praslovanským *žędynъ*
'žádostiv' stojí dolnolužickosrbské
synonymum *žedny* (přítomné *požęd-
ny*) a hornolužickosrbský protějšek
žadny 'vzácný'. Vedle českého *žádný*
a slovenského *žaden* však souznačná
sorabika chybějí. Hádám, že paleo-
slovenisty znejistilo Šewcovo spojení
h/ds. *žadyn/žeden* s dvěma různými

kořeny. Lipský etymolog nesouhlasí
s tím, že by lužické zájmeno vzešlo
z praslovanského *ni-že-(j)edъnъ* 'ani
jeden': 'Zcela nevyjasněny by zů-
staly rozdílné kontrakční výsledky
v horno- a dolnolužické srbštině (*ža-
dyn, žeden*); ale i v ostatních západo-
slovanských jazycích nemohlo *-e* +
-je dát *a*'.¹³ Lipštanova argumentace
nedbá skutečnosti, že dispalatalisa-
ce *žę* > *ža* proběhla už v praslovan-
štině. Zbývá objasniti variantu *žeden*,
žedna. Myslím, že vznikla zpětnou
analogií k dolnolužickosrbské dispa-
latalisací *ę* > *u* (např. **lēgnuti* > *la-
gnus*); příčinu by bylo zavdalo dávné
lišení od přídavného jména *žadny*,
žadna 'odporný, hnusný'.

Žřęti/žręti: Postrádám stanovis-
ko k výchozímu časování – **žrti*,
*žrjetъ*¹⁴ nebo **žerti*, *žrеть*¹⁵. Derivát
жрътва nepřešla pouze hornolužic-
ká, nýbrž i dolnolužická srbština.¹⁶

Žbvati: Prajazykové sloveso *žbvaka-
ti* nemusilo vzniknouti jenom 'ex-
presivním rozšířením *-ka-*', nýbrž
i příponou *-a-* z podstatného jména
žbvaks (> h/ds. *žwak* 'žvanec').

Od vydání tří časopisných do-
datků (1993, 1997, 2004) k *Histo-
ricko-etymologickému slovníku hor-
no- a dolnolužickosrbského jazyka* se
lužickosrbské etymologii nikdo sou-
stavně nevěnuje. Sorabistům, kteří
se na vratkou půdu kořenozpytného
bádání odvažují alespoň příležitost-
ně, jest každý pečlivě zpracovaný
etymologický slovník jinოსlovanské
řeči vítanou pomůckou k tomu, aby
i jejich výklady dbaly nejnovějších
vědeckých poznatků. Jedná-li se na-
víc o nejstarší slovanský spisovný ja-
zyk, pak jsem pyšný na to, že lexiko-
grafický projekt spěje ke zdárnému
konci právě v České republice. Dlou-
hodobé kolektivní výzkumy tohoto
typu nejsou žádnou samozřejmostí.

Richard Bígl

² Ernst Muka: *Wótšowaški rukopis. Časo-
pis Maćicy serbskeje LXVIII* (1915), s. 17.

³ H. Faške, H. Jentsch, S. Michalk: *Sor-
bischer Sprachatlas 8*. Budyšin 1982, s. 92.

⁴ V: France Bezljaj: *Etimološki slovar slo-
venskega jezika IV*, Lublaň 2005, s. 420.

⁵ Gerald Stone: *Lexical Changes in the
Upper Sorbian Literary Language during
and following the National Awakening. Lě-
topis A 18* (1971) 1, s. 17.

⁶ *Zynki našeje ryče. Časopis Towarštw
Maćicy Serbskeje IV–V* (1851–2) 1, s. 32.

⁷ Chr. Pfuhl: *Obersorbisches Wörterbuch*. Bu-
dyšin 1968, novotisk vydání z r. 1866, s. 206.

⁸ H. Schuster-Šewc: *Historisch-etymologis-
ches Wörterbuch der ober- und niedersor-
bischen Sprache*. Budyšin 1978–89, s. 1772.

⁹ Pfuhl, s. 52 a 300.

¹⁰ H. Faške: *Sorbischer Sprachatlas 14*. Bu-
dyšin 1993, s. 94.

¹¹ André Vaillant: *Grammaire comparée des
langues slaves III*. Paříž 1966, s. 168.

¹² Václav Machek: *Etymologický slovník jazy-
ka českého a slovenského*. Praha 1957, s. 594.

¹³ H. Schuster-Šewc, s. 1777.

¹⁴ A. Vaillant, s. 306.

¹⁵ Marko Snoj v: F. Bezljaj, s. 481

¹⁶ Ernst Muka: *Słownik dolnosrbskeje rěcy
a jeje narěcow 2*. Praha 1928, s. 1146.

DVA JAZYKY, JEDNA VELIKOST, ŽÁDNÉ KOMPROMISY

Julian Nyča

Naštěstí nejen koronavirem a karanténou je člověk živ a běžná agenda pokračuje, jak jen to je možné. Na doklad toho vám předkládáme zprávu jednoho z dlouhodobých prosazovatelů rovnoprávného dopravního značení v Lužici o tom, jak se vyvíjí napravování tohoto letitého problému a očividného symbolu lužickosrbské politiky po roce 1989.

Přede dvěma lety, konkrétně v pátek 13. dubna 2018, jsem patřičně hrdě mohl veřejnosti představit nové silniční směrové tabule a informativní směrové dopravní značky s lužickosrbskými a německými názvy sídel v jednotné velikosti. Na fotil jsem tehdy příklady směrových tabulí do Radwora a Haslowa a psal jsem, že cesta k novému standardu byla dlouhá, ale že odtud platí heslo: „Dvě řeči, jedna wulkosć, žane kompromisy.“ – Neboli: „Dva jazyky, jedna velikost, žádné kompromisy.“

Tehdy ještě nebylo rozhodnuto, jak to bude s označením začátku a konce obce, jelikož pro ně platí jiný předpis než pro směrové tabule. Ale uplynuly přesně dva roky, píšu tyto řádky na Velikonoční pondělí 13. dubna 2020 večer, a protože po letošních podivných svátcích všichni potřebujeme dostat nějaké pozitivní zprávy, patří se opět hrdě sdělit, že ve věci označování obcí se leccos pohnulo. Po mnoha letech lužickosrbských snah – zástupců vícera politických stran (především Zelených, Levice a CDU), Domowiny, saské parlamentní Lužickosrbské rady, ale i jednotlivců – od loňska platí, že lužickosrbské názvy na označení obcí mají být „podle možnosti“ stejně velké jako německé.

Formulace „podle možnosti“ jistě není ideální, protože v ní není jasně definováno, kdy tato možnost je a kdy ne. Někdo by se třeba mohl ptát, zda takové vymezení není myšleno jako preventivní unik před dlouhými názvy typu „Gemeinde Panschwitz-Kuckau / Gmejna Pančicy-Kukow“ nebo „Alte Ziegelscheune / Stara Cyhelnica“, které by se na tabuli nemusely vejít. Ale tak

tomu není. Na takové případy jsme jako navrhovatelé úprav byli připraveni a já ostatně právě druhý uvedený příklad poslal v červenci 2018 ve svých podkladech jako „grafický prototyp“ saskému ministerstvu dopravy. Možná v Lužici existuje ještě delší název obce, ale protože mě žádný nenapadá, mohu zodpovědně říct, že dvojice „Alte Ziegelscheune / Stara Cyhelnica“ je zatím nejdelší jméno, které se na saské označení obce vejde v totožné velikosti předepsaného písma (doklad vidíte na obrázku).

ganem od směrových tabulí – vznikl kompromis, se kterým však podle mého názoru můžeme dobře žít.

A zjevně nejen my, nýbrž všichni, jelikož projekt úspěšně běží. Poté co jsem v prvních letošních měsících už některá nová označení obcí našel (a vyfotil), mohu kohokoli ujistit, že nová rovnocenně dvojjazyčná označení obcí opravdu jsou pořizována a umisťována na svá místa. Navíc stávající dění není jediný projekt prosazování a rozšiřování veřejné dopravní dvojjazyčnosti. V běhu jsou i další, například nále-

Stara Cyhelnica. Dvojjazyčné cedule označující začátek a konec obce.
Návrh a foto: Julian Nyča

S tím souvisí absence překladu spojení „Kreis Bautzen“ na označení. K ní došlo právě proto, že pro označení obcí je předepsána minimální velikost nápisů. Kdyby tam bylo připsáno ještě „Wokrjes Budyšin“, nevešel by se už v obou jazycích a v jednotné velikosti název obce. Tedy to důležitější. A tak – nakonec v rozporu s mým dva roky starým slo-

žitá úprava cyklistických směrovek nebo instalace dvojjazyčných označků u všech autobusových zastávek v lužickosrbském sídelním prostoru – první už stojí ve Wojerecích. (Ačkoli nejen tam. Díky jinému projektu je i ve Slepém u školy, kde je lužická srbština dokonce na prvním místě. Nebo v mikroregionu Klášterské vody, kde díky vstřícnos-

ti a osvícenosti povolaných máme rovnoprávně dvojjazyčné označ-níky na zastávkách už dvacet let!) Dotáhnout všechno, co je aktuálně rozpracováno, bude jistě trvat ještě tři čtyři roky. Zrovna tak označení obcí se bude nahrazovat pomalu, krok po kroku, když bude někde třeba staré tabule vyměnit za nové. Kromě všeho tohoto se v poslední době lužickosrbské obecní názvy objevují na nových ukazatelích také vně oficiálního lužickosrbského sí-delního prostoru – a to tehdy, když ten je jejich cílem.

Všechny tyto snahy mají již uvedený společný záměr: rovnocen-nou prezentaci lužické srbštiny v lu-žickosrbském veřejném prostoru. K jejímu prosazení jsme argumen-tovali saskou ústavou, která popisu-je Lužické Srby jako „rovnoprávnou část státního národa“ Svobodné-ho státu Sasko. Rozumíme tomu tak, že rovněž naše řeč se má rov-noprávně užívat – tedy na nápisech v téže velikosti jako německá řeč. Neexistovaly žádné věcné důvody, aby lužickosrbské obecní názvy byly psány menším písmem. Ještě v roce 2017 tvrdilo ministerstvo dopravy v odpovědi na dotaz zelené poslan-kyne Franzisky Schubertové, že

na označení obcí není dost místa pro uvedení obou názvů ve stejné velikosti – což prostě není pravda, jak bylo lze dokázat právě pomo-cí grafických prototypů, zaslaných ministerstvu.

lené se žlutými nápisy – jako třeba v Bušence, samostatně stojícím stat-ku západně od vsi Smjerdžaca. Pro taková označení zatím dvojjazyčnost předepsána nebyla. Ve svém přípise z léta před dvěma lety jsem na to mi-

Sernjany. Dvojjazyčné cedule označující začátek a konec obce.
Návrh a foto: Julian Nyča

Že se ministerstvo skutečně poučilo a k věci nyní přistupuje se-riózně, je vidět i z toho, že kromě označení obcí je v jeho interním oběžníku poprvé uvedena také „do-pravní značka 385“. To jsou směrové tabule s místním cílem, menší ze-

nisterstvo upozornil. Sice takových označení nemáme mnoho, ale pořá-dek musí být. ✕

*Na základě různých autorových poznámek připravil a přeložil
Lukáš Novosad.*

LITERÁRNÍ PŘÍLOHA

DWĚ SOTŘE (IV. část)

Po Boženje Němcowej

Na pokračování přinášíme dosud nepublikovaný překlad povídky Boženy Němcové *Sestry* od Petra Lipiče, dochovaným v časopise lužickosrbských studentů v Praze *Serbowka* za školní rok 1869–1870.

(111) Njerozymi wšak cuze te zwuki, we kotrychž so rozryčuje, ale krasny, čenki tón jedyn hłos znaje! Mjez tysac hłosami by jeho zeznała. Tón samy zwuk zwjeseli njewinwatu jeje wutrobu, hnydom na přenje dosłyšenje, tón słyšeše we krutej přisazy a we čichim šep-tanju horcej lubosće. „Ale z kim so tu wobkhodža?“ praša so holčo so samu – a wutroba ji z wočakowa-

njom sylnišo a sylnišo bije. –

Słyši šuderwanjo židžaneje drasty, začuje wosobnu sylnu wón, tu samu, z kotrež běše drasta knjež-ny nakrjepjena, hač rano při swja-tosći jeje drasty kromu wokošec do-wolnosť dósta. – Hižom so blózka droha drasta mjez zelenym a we wokomiknjenju stoji před Haňzku krasna knježna a – Jurij. Njeje jako wšednje hajník zwoblekany – we

čornej drasći je, na wutrobje rječa-zy, na bělej rucy blyska so zloty pjeršćen. Holčo džiwa so ze stróže-lemi na tej drasći, (112) přez knjeni, kotraž ma swoju ruku na jeho rucy položenu, na kotrež wotpočuje, po-stróži so, hlada jemu runje do wo-čow, we kotrychž so před krótkim z radosću sama widžeše, nětk liwkosć, hordosć a tajacy hněw! – Mysle prawdy, napadnu ju – hrozna

je to za nju zmysla! – Ale njemóže ji wěric a přistupi k Jurijej a zrudnje zawoła: „To njeje móžno, Jurjo! Ty sy přisaha!“ – Pochmurjeny a rozlobjeny wotstorči ju knjez. – Knjeni pak temu njewěrjo hlada na knjeza, žehliwje pak na holcu a praša so: „Što dyrbi to rěkač, knježe? Znajeće wy tu holcu?“ „Widžu ju dženc k přenjom razej, rano wohladach ju pola was při zbožopřenju! – Myslu sebi, zo je pjana aby blážna aby je so we wosobje zmyliła,“ wotmolwi knjez zcyła měrně hladajo a chladnje powědajo. –

(113) Haňžka rozemi te słowa, ale tón njelubozny zwuk bjez čuća a wutroby, tón wona njeznaje! Zastróžene džiwa so jeje wóčko a wobhladaje před sobu stejacu postawu, – zda pak so, zo je ji njeznata. Barba so ji we woblecju zhubi, rucy so přestrěštaj, wutroba wjacy njebije, nječuje radosć a žalosć; so ji zecny! –

Hdyž so na wołanjo knjeza ludžo zběžachu a přede wšěmi druhimi Hanna, jako wot stróželi hnata, wuhlada tu wbohu Haňžku we trawje ležo jako kamjeń stwjerdnjenu. –

Hólcik pak sebi z wěncem wobwity hraješe a wjesele ze šwupičku šwikaše. –

„Što je so tej holcy stało?“ praša so jedyn drugeho, ale tón jednički, kotryž je wjedžeše, njespomni na to, tón surowy, a nchtón druhu přičinu ani sebi myslić njemóžeše.

(114) Zmiň so krótko wjesela,

Kiž ci wěčna zrudoba!

Štóž we léce we Kulowje po měsći dže, mohł sebi myslić, zo je we wincy. Wšě twarjenja, kotrež so na woběmaj stronomaj we runych rynkach čahnu, su z winowymi pjenkami wobrosćene, zo je lědma wokna widzieć. Při woknje we jednym domje pokaže so nic husto mjez zelenym lisćom lubozny wobraz rjanowłosneje holcy. Ze zelenowobarbjenych wrotow wuchodźuja zahe rano hospozy we bělých měcach, čorných suknjach

a pjezelkach. Wokoł šije ma kóžda běle rubiško z krawzami, tež bětu falu, wšo běluške, hladke jako lód. Na nohach čorne tofylki. Na ramju njese sebi kóžda rjany plečeny korbik. Derje kročo chwataja do města (115) na wiki, kóždeho, kotrehož zetkaja, pobožnje we božim mjenje postrowja, a jedna druhu dosćahnjo rady sebi swoje domjace křižiki a wšelake nowinki sobu džělja.

„Nó, četa, što čini waš nowy susod dołhokabatny?“ praša so jedyn džen jedna hospoza druhu.

„Kaž to běše přeni džen, tak je to tež dženc; kóždy džen rano we wěstej hodzinje dže so z domu, za hodzinu, druhdy za dvě so wróci a potom jeho wjacy hač zasy wječor njewohladaš. Tak to dže kóždy džen z młodym holčkom přeč, ale njewostanje dołho. Tak to je džen wote dnja.“

„Džiwna wěc je to, zo njewěmy, hdže chodži a čehodla so tu mjez nas zasydnył, a su to tola hižom dvě njedželi. A što ta stara njeběše hišćen pola was a wy nic pola njeje? –“

„Bóh zwarnuj! Ta k nikomu njeńdže, hlada, jako by chcyła džewjeć wsow zapalić, a lědma (116) na postrowjenje so podžakuje. Njecham z njej ničo činić měč! –“ „A što te holčo?“ „Nó, z tym by so poryćeć dało, ale ženje samo doma njeje, ani njewuńdže ženje samo na hasu. Je to zawěrnó džiwné hospodarstwo, čłowjek so do njeho namkać njemóže. Sym sebi hižom wšelako we nim myšliła! –“

„Štó wě, hač je tón čłowjek woprawdže burski!“ „Hdyž by to krajan był, aby prawy bur, k čemu by so tak skradžu před nami zachował a wot nas zdalował! To hišćen ženje njeběše a njebudže, zo njeby susod susoda znał!“

Sylne mužace kroćenje za nimaj rozdžěli jeju powjedanje a hdyž so wohladnjetaj, widžitaj teho zady njeju, wot kotrehož sebi runje powjedaštaj. „My wot wjelka a wjelka za hunami,“ šepť jedna drugej.

Muž jej přěsćehnje, postrowi přistojnje a chwata dale, zo njeby

z nimaj so do ryče dać trjebał.

(117) „Wěrcé mi, četa, to je přistojny muž, jenoj sebi jeho derje wobhladaće, kak pyšny je zwoblekany!“

„Nó, što měniš, njechamoj za nim hić? – Je hišćen časa dosć na wiki.“ „I nó, ja sym při tym, jenoj zo njeby daloko šoł, džěci doma su same a čakaja.“

„Wohladajmoj; we chwilku časa zlě njebudže. Pochwatajmoj, zo so namaj z wočow njezhubi.“

Wćipnej žonje čěrještaj za susodom tak, zo lědma dodychaštaj. Přeni džěštaj Kamjeńtnu a Bohatu hasu, tež torhošćo, potom Jerjowu hasu a tam wokoł, hač wohladaštaj, zo muž při jednym twarjenju zasta. Dokelž pak běchu wrota zawrjene, začěže za zwón. Po chwili so durje wotewrja a muž zastupi do domu. –

Tej žonje poľnej džiwanja hladaštaj jedna na druhu prajicy: „Potajkim do klódy! A dyrbi tu znaty być, zo tu jeho nutř pušća!“ (118) „A što tam chce?“ „I nó, to wšak tež zhonimój!“ měni ta, kotraž chwata, a čehnje ju naspjet na wiki.

Muž pak, kotrehož tajenstwo tymaj žonomaj telko hlowsy łamanja načini, stoji zrudny we chěži wilkeho twarjenja, do kotrehož zastupił běše a kotrež žonje za klódy měještaj. Ta chěža je wilka štyriróžkojta a do dweju džělow rozdžělena. Wchody do dwora wotewrjene wjedu kołowokoł. Jedyn dwór je z trawu wobrosćeny a srjedz njeho je kulwata kapalka. We jednym wotewrjenym woknje, z kotrehož je do dwora widzieć, stoji naš muž. Šěsć wodbije; zwón na wěžičcy kapalki zazwoni a hnydom su na to we wchodach kroćenja słyšeć, při kotrychž so z rječazami šćerkocy. Po chěži přikroči wjednik, wjedže za sobu čródku žónskich skoro jenak zwoblekanych we hrubých módros-muhatých suknjach. Někotra ma (119) jenoj za jenu nohu rječaz připinjeny, druge za wobej dvě zwjazane su. Wšelake su to woblecja! Tu widžiš zjawnje surowosć a njekničomnosć, z wočow sapa zlosć a zloby; ta hla-

da bjez haňby na znamjo hanjenja, kotrež njese, druha zasy so lohkomyslnje wusměwa. Mało tych, kotrymž by so na wobleců barba haňby hišćen trochu pokazala. Mužik njekedźbuje na žadnu z tych bjezbóžnych, jeho wóčko pohladnje na tej dvě poslednej žónskej, z cyła sebi podobnej.

Na trawniku před kapałcy zryjduje so čah do dwey rynkow; sotře stojitaj pódla so. – Štó by mjez tychlemi wutłymi štałnosćami krasnu Hannu Wobzynu a hišćen krasnišu jeje sotru Haňžku zeznał? Kajke su to martry być dyrbało, zo su z tej kčějacej róže tak zahe wobraz bjeznadžíteje žalosće šćiniłe, zo na nju bjez želnosće pohladać njemóžeš! – Tež štałnosć Hanny je so pochiliła, (120) wobleců je zblědnjene, ale we jeje módrych wóčkach hori so mužna sčerpliwosć. Wona njeje nadźiju zhubiła.

Boža mša so započnje; žony so poklaknu. Hana so wutrobnje modli, prosy za njewinwate džěčko, za lubowaneho muža, kotrehož styk ji wutrobu wobćeži, prosy we sylnosć we ćerpienju, we wróćenju časneho kubła. Hanžka prosy we smilnosć a wěčny wotpočink, dokelž hižom chorosć znaje.

Božena Němcová.

Autor: Jan Vilímek: České album, sbírka podobizen předních českých velikánů, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého, s. 7.

Wobza stojí we woknje z wutrobu poľnej zrudooby, chce tež tróšt we modlenju pytać, ale njemóže so modlić, we jeho duši zběha so bjezwolnje čiche klečo, wón widži rječaz na Haninej nozy a pódla njej zwjadłu róžu, něhdy krasnosć cyłeje wokolnosće, nětk do prócha poteptanu a zaničenu přez njehaňbitych sudnikow! – Je po božej mši. Wjednik wotwjedže črjódku po chěži, hdžež Wobza steji. – „Bóh waj požohnu! Jank je strowy. Wjele dobroh wot Marje, Leny!“ praji (121) Wobza wótre, hdyž Hanna z Haňžku nimo jeho džetaj. Wonej njesmětaj wotmolwić. Hana pak so mužej luboznje džakuje z pohladom najhorliwojšej lubosće a koši jeho horce we wutrobje. Haňžka so na jeho wusměje, ale we tym wozjewi so tak njewuprajita bolosć, zo so Wobza plakanja zdzeržec njemóže a chětre so wotwobroći, zo njebyštaj žonje jeho sylzy widžiloj, kotrež so dale zdzeržec njedadža.

Runje we tym času, hač Wobza z kłodnicy wustupi, zastupi do jeho niskeho domčka wysoki, širokoramjenity muž we lětnej drasći a prawje přistojny. Jeho wobleců ze strowosću překčewa, jeho wóčko je jasne swěrne we pohladnjenju. „Bydž chwaleny Jězus Chrystus!“ postrowi zrozymitym hłosom staru Marju, kotraž runje chěžu mjeće. „Hač do wěčnosće,“ (122) wotmolwi stara, swoje zestarjene wobleců na přibližaceho wobročo. „Bydli tudy Hans Wobza, kotryž prjedy we Hórcy žiwnosć měješe?“ „Bydli tu.“ „Nańdu jeho doma?“ „Ně,“ wotmolwi Marja mjerzajo zabóro. „Hdže je?“ „We měsće!“ „Hdy domoj přindže?“ Hišćen wobožnišo bórci stara: „Z časom!“ „Móžu na jeho tudy dočakać?“ praša so cuzy dále. „Čehodla nic, zastupce do stwy,“ kaza Marja pokazujo na durje. Hósć dale kroči, Marja dale mjeće. Hdyž cuzy hósć do přistojnej jstwy zastupi, wosta zastróženy při durjach stejo. Jstwa je čista jako škleńca, we wotewrjenych woknach poľno slónčnych pruhow a winoweho lisća, kotrež so wšudžom do jstwy tlóči

a srjedź jstwy rejuje młode burske džěčo z brunowłosatej hlóčku. Jeho słaba štałnosć (132) zhibuje so jako wjerbowy prućik a poskakuje jako mjetelčka. Rjenje zaplećene włosy wisaja ji hač skoro přez cyłu suknju dele. Zo by so lochšo rejwało, je so bosa wuzuła a hólčik stoješe při njej jenoj we bělej košličcy. Hdyž cuzy zastupi, začerwjeni so róžowe ličko přistojneje holčki hišćen bóle, lochka noha zasta a jeje žiwe módre wóčko wobroći so prašajo na jeho.

„Překrasny lubozny wobraz!“ zawoła hosć. „Bóh waj požohnu a zakitaj!“ „Daj to Bóh!“ wotmolwi holčo, „što byšće rady?“ „Chcu na hospodarja dočakać a ta wonka pokaza mje jon nutřa, duž džěch. Tudy widžu jasne wóčka, ale ta wonka je te rune napřečo. Na mnje hroznje činješe, zo je zlé,“ wusmja so hosć, so měcu šćahujo.

Přećelitosć a wutrobitosć hosća běše holčcy runje lubo, tež hnydom poča bjez wšěje bojosće: „Naša Marja, ta na was hroznje činješe? Ach, při njej je słowo drohe, njebychmój mój (124) z Jankom howoriło, by tu jako we rowje było. Michał njeryći, Marja njeryći, jenoj mój dwaj ryčimój, njeje wěro, Janko?“

„A čěja sy ty holčka?“ praša so hosć a jeho wóčko wotpočuje z horliwej lubosću na holčcy.

„Ja sym Měrcinec z Hórki a rěkam Lena. Wobza je mój wuj.“ „Tu mamy! Tak smój zpřećelenej“, zwjeseli so z radosću hosć, swoju mjasnu prawu holčcy podawajo. „A hdže sće wy jow?“ praša so džiwojo holčo. „Ja sym Jakub Wobza, prawy bratr Hansa, sweho rjemjesła kowař. Nětkoj hižom něšto lět po swěće pućuju, zo bych něšto wohladał a nazhoňił a při tej přiležnosći měnjach, zo tež mojich přećelow wohladam. Ale ja z tobu bajo zabych a njeprašach so hišćen, hdže hospoza a šwagerna je? Naši mi pisachu, zo je Haňžka jara rjana? Snadž je so hižom (125) woženila?“

(pokračování v příštím čísle)

VELKÝ ZNALEC A PŘÍTEL LUŽICKÝCH SRBŮ

29. února 2020 zastihla všechny příznivce Lužice a Lužických Srbů smutná zpráva: ve věku 86 let zemřel významný sorabofil a sorabista PhDr. František Vydra. Je známou osobností nejen v Čechách, ale především v Lužici. V severočeské Chrastavě, kde žil a působil převážnou část svého plodného života, dnes potkáme jen málo lidí, kteří by ho neznali – ať už jako svého učitele nebo regionálního historika.

František Vydra se narodil 4. listopadu 1933 ve vesničce Branově u Krivoklátku nad řekou Berounkou jako jediný syn textilního mistra Františka a jeho ženy Emilie. V Branově prožil dětství také Ota Pavel, a tak nepřekvapí, že malý František chodíval na přívoz do nedalekého Luhu, kde poznal osobně legendárního převozníka Karla Proška i Otu Pavla.

Po druhé světové válce se s rodiči přestěhoval na sever Čech. Na přelomu 40. a 50. let žil v Benešově nad Ploučnicí a v Děčíně zahájil svá gymnaziální studia. V roce 1950 se rodiče kvůli zaměstnání přestěhovali do Chrastavy, František tedy přestoupil na gymnázium v Liberci, kde odmaturoval. Posléze dále vystudoval dvě vysoké školy – Vysokou školu pedagogickou v Praze (1952–1958) a později Filosofickou fakultu University Karlovy – obor anglický jazyk a sorabistika. V roce 1987 obhájil titul doktora filosofie.

Jako pedagog působil v České Kamenici a na základní škole v Chrastavě, kde učil sedmadvacet let (1952–1979). V roce 1979 nastoupil do gymnázia ve Frýdlantě, kde vyučoval až do roku 1993 zejména ruštinu a angličtinu. Jeho zájem o jazyk však nekončil u těchto dvou. Kromě toho, že si osvojil lužickou srbštinu, dobře se domluvil i jinými jazyky včetně

esperanta, měl základy čínštiny a také romštiny (vytvořil dokonce jednoduchý romsko-český slovníček). V letech 1993–1995 ještě učil na soukromé střední škole v Liberci, ale v roce 1995 opustil dráhu pedagoga a přijal místo vedoucího městského muzea v Chrastavě, k jehož obnovení zásadně přispěl. Byl také pilným popularizátorem historie města a okolních obcí. V té souvislosti pořádal přednášky pro žáky místních škol, napsal stovky článků a je rovněž autorem nebo spoluautorem několika knih o Chrastavě a okolních obcích (např. Bílý Kostel nad Nisou, Nová Ves, Chotyně). Byl zakládajícím členem Společnosti přátel historie města Chrastavy a dlouhá léta napomáhal přátelským stykům s německým spolkem poválečných chrastavských vysídlelců Kratzauer Gilde. Vedle toho byl bezmála tři dekády (1985–2012) kronikářem města Chrastavy.

Za své celoživotní dílo byl v roce 2010 vyhlášen osobností města Chrastavy, v roce 2013 mu byla udělena Pocta hejtmana Libereckého kraje.

Méně známá je jeho výtvarná činnost, v níž se věnoval hlavně malbě a dřevořezbě. V říjnu roku 2013 uspořádal spolu se svým synem Ivanem výstavu, na které představil veřejnosti mimo jiné i dřevořezby na lužickosrbské motivy. O tuto část výstavy projevil zájem Lužickosrbské kulturní a informační středisko v Budyšině. To připravuje výstavu jeho výtvarných prací, bohužel již *in memoriam*.

Chrastava byla Františku Vydrovi osudová i v rodinném životě. Právě zde se seznámil s Alenou Ronovou, se kterou se v roce 1960 oženil. Jejich manželství, v němž společně vychovali dva syny – Pavla a Ivana, trvalo úctyhodných

padesát pět let a ukončilo je až úmrtí manželky v roce 2015.

Jednou z jeho největších lásek byla Lužice a Lužičtí Srbové. Při studiu na gymnáziu v Děčíně došlo k osudovému setkání, na které František Vydra vzpomíná takto: „*Během školního roku 1948/49 přibyl do kvinty děčínského gymnázia, kde jsem tehdy studoval, nový žák. Byl o dva roky starší než my ostatní, nosil brýle, a přestože hovořil česky, všichni jsme poznali, že čeština zřejmě není jeho mateřštinou. Jmenoval se Bohumír Härtel a spolu s ním studovali ve vyšších ročnících jeho dva sourozenci – sestra Louisa a bratr Hanuš. Byli to Lužičtí Srbové.*“¹ Stačil jediný společný rok strávený s Bohumírem a osudy i jazyk Lužických Srbů, jej zaujaly natolik, že se začal učit jejich jazyku a později si mezi nimi našel mnoho opravdových celoživotních přátel. A když se na gymnáziu v Liberci setkal se skupinkou posledních lužickosrbských studentů v ČR, kteří sem na jeden školní rok přešli ze zrušeného varnsdorfského lužickosrbského gymnázia, byl jeho vztah k Lužici zpečetěn.

Propagaci Lužických Srbů se věnoval celý život. Pro veřejnost uspořádal množství přednášek, poznávací zájezdy do Lužice, publikoval osvětové články v českých i lužickosrbských periodikách (především Serbske nowiny, Plomjo, Nowy Casnik), překládal lužickosrbskou literaturu. Jeho překlady povídek Jurije Brézana, Jurije Kocha, Jana Wornara, Jurije Krawži, Angely Stachowé, Gera-

¹ Citát pochází z knihy Františka Vydry *Lužice – moje láska* (s. 1), kde je bratr Bohumíra Härtela chybně uveden jako Hynek. Ve skutečnosti šlo o Hanuše Härtela, budoucího učitele na rumburském gymnáziu a malíře. Ověřeno u jeho syna Hanuše Härtela mladšího.

ta Hendricha a dalších obohatily antologii *Strach o moudivláčka* (1996). Asi nejznámější jsou však jeho vlastní publikace: kniha o Lužických Srbech nazvaná *Tonoucí ostrovy* (1995), příruční *Česko-hornolužický slovník* doplněný o základy gramatiky a konverzace (2005) a soubor vzpomínek a úvah *Lužice – má láska* (2006). V chrastavském muzeu zřídil unikátní lužickosrbské oddělení. Je logické, že byl dlouhá léta členem Společnosti přátel Lužice a čestné členství v tomto spolku udělené v roce 2008 bylo zřejmě jediným oficiálním oceněním jeho rozsáhlých aktivit pro Lužické Srby.

Ve Františku Vydrovi ztrácí liberecký region a především česká sorabistika významnou osobnost. Jeho písemné dílo zde zůstává k užítku dalších generací, avšak jeho přímé působení na mladou generaci v oblasti sorabistiky je nenahraditelné.

Dovolím si ještě osobní dovětek, kterým snad oživím předchozí poněkud strohý portrét. František Vydra mi totiž byl dobrým pomocníkem v době mých prvních pokusů o překládání lužickosrbské poezie. Někdy v polovině 90. let 20. století jsem byl pozván na básnický festival do Lužice. Vyplynula z toho mimo jiné potřeba překládat básně lužickosrbských autorů do češtiny. Byl jsem tak vržen do obtížně řešitelného problému, jak překládat z jazyka, který sotva znám. Jediný, koho jsem tehdy znal osobně, byl právě František Vydra, který se osvědčil jako dobrý spolupracovník a překladatel pro můj první knižní pokus s lužickosrbskou literaturou, což byl již zmíněný *Strach o moudivláčka*. Přestože měl radši klasickou poezii, ochotně mi psal podstročnický pod verše mladé básničky Lubiny Šenec ze sbírky *Prěnje jejko*, a o něco později také pod výběr básní ze sbírky Benedik-

František Vydra se synem Ivanem.
Foto: Jana Zahurancová

ta Dyrlicha *Wotmach womory*. Vydrovy rukopisné poznámky mám uchovány ve svém archivu jako připomínku jeho nezištné práce a také svých vlastních neobratných začátků. Byl to tedy právě on – vedle důležité „trojice z Lužice“ Gerata Hendricha, Jurije Luščanského a Benedikta Dyrlicha – kdo stál u zrodu mého hlubšího zájmu o lužickosrbskou literaturu a kulturu vůbec. Později se naše cesty rozešly, přesněji řečeno já se vydal jinudy, ale i přesto mi kolega Vydra podle potřeby pomohl – cenné byly například jeho připomínky k naučně-hádankovému seriálu o Lužici, který jsem kdysi připravil pro Děčínský deník. A dodnes při pohledu na jeho fotografii slyším jeho hlas na před-

nášce, se kterou k nám zavítal do Varnsdorfu. Myslel jsem na něj také, když jsme v letech 2010 až 2013 realizovali tříletý projekt se Zwjazkem serbskich wumělcow v programu Cíl3. Jenže tehdy už byl nemocen, a tak – přestože to zpočátku vypadalo slibně – mé pozvání k přednáškám a další spolupráci musel odřici. A ještě jednu vzpomínku si vybavím: když jsem navštívil „jeho“ chrastavské muzeum. Stále vidím před sebou tamní lužickosrbské oddělení, které vytvořil z vlastních sbírek, a uprostřed Františka Vydra sršícího nelíčeným nadšením pro vše lužickosrbské. Takto zůstane v mé paměti. X

Milan Hrabal

Číslo 9.

Administrace a expedice: Boh. Havlíček, v Praze-II.,
 □□□□□□ Karlovo nám. č. 6. □□□□□□

62

ni povolení k činnosti od sovětského velitelství. Stala se tak první po válce uznanou organizací v celém Německu. ✕

[SN 15. 5.]

Setkání lužických filmařů online – Lužickosrbsko-německá filmová síť Łužicafilm uspořádala kvůli koronavirovým opatřením seminář na internetu. Na programu byly strategie pro další vývoj lužického filmařství a také konkrétní filmové projekty, například *Lužičtí Srbové v době nacismu* (Angela Šusterowa se svými žáky) nebo dokument, jak se dostaly mušle kauri na koňské postroje velikonočních jezdců v Lužici (Karolin Schneider). ✕

[SN 19. 5.]

V Ralbících i Worklecích po dvou pátých třídách – Výjimku pro obě školy pro školní rok 2020/21 dojednali lužickosrbští zástupci u saského ministra kultury a školství Christiana Piwarze (CDU). Rodiče budoucích žáků páté třídy bojovali za zřízení tříd v obou školách, aby umožnili dětem vzdělávání v mateřském jazyce v blízkosti bydliště. ✕

[SN 29. 5., doplněno]

Zejlerova cena pro Chrystu Meškankowou – Ocenění udělované Saskou zemskou vládou obdržela lužickosrbská publicistka, knihovnice a hudebnice Chrysta Meškankowa (*1938) za celoživotní zásluhy o uplatnění a rozvoj lužickosrbského jazyka a kultury. Pravidelně referovala v *Serb-ských nowinách* o lužických hudebních událostech, vypracovala lužickosrbskou terminologii pro školní předmět hudební výchova, v Chróscících vyučovala katolické náboženství, složila několik lužickosrbských církevních písní a napsala libreto k oratoriu Jana Cyže *Serbske jutry* (Lužickosrbské Velikonoce). ✕

[SN 2. 6., doplněno]

Braniborsko ocenilo Manfreda Starostu – Dolnolužickosrbský sobrabista, jazykovědec a překladatel Manfred Starosta (*1941) obdržel cenu Miny Witkoje za práci pro zachování dolnolužické srbštiny. Vyučoval na Lipské univerzitě, poté působil v pobočce Lužickosrbského ústavu v Chotěbuzi, jehož je i dnes externím pracovníkem. Je autorem standardního dolnolužickosrbsko-německého slovníku (1999) a řady jazykových příruček. Spolupracuje na projektu německo-dolnolužickosrbského slovníku. ✕

[NC 25. 6.]

Dopad koronakrize na výuku lužické srbštiny – Braniborská Lužickosrbská rada projednávala na prvním zasedání po koronakrizi, jakým způsobem navázat na přerušenu výuku. Ukázalo se, že v některých školách výuka lužické srbštiny probíhala alespoň částečně, ale na některých vůbec. Rada preferuje v novém školním roce návrat od distanční výuky k prezenční. ✕

[PB 2020/7, 8]

Jan Malink odchází do důchodu – Lužickosrbský superintendent Evangelicko-luterské zemské církve v Sasku a farář lužickosrbské michalské farnosti v Budyšině Malink odchází po 37 letech služby k 31. červenci. S věřícími se rozloučil nedělní bohoslužbou 19. července, mimořádně v kostele sv. Petra, protože je v něm větší prostor než v Michalském kostele, který by z hygienických důvodů nevyhovoval. Dvojazyčné bohoslužby se účastnilo na 400 lidí a následovalo sváteční odpoledne na dvoře děkanství. Malink se zasloužil o zachování a rozvoj lužickosrbského církevního života, jazyka a kultury v evangelické Lužici. Zůstávají mu dosavadní tituly, oficiálně s dovětkem „na wotpočinku“ (tedy „v. v.“). Již z rozpisu srpnových bohoslužeb je však patrné, že Malink slovo „odpočinek“ nebere doslova.

Novým superintendentem Chrystof Rummel – Pochází z Prießnitz mezi Lipskem a Saskou Kamenicí. Jako farář v Hodžiji se naučil lužickosrbsky a podařilo se mu ve farnosti, která byla považována za poněmčenou, podchytit poslední rodilé mluvčí, oživit lužickosrbskou řeč v kostele a probudit o ni zájem. Oficiálně bude do funkce uveden na Den reformace 31. října.

Lužickosrbský život v hodžijské farnosti ohrožen restrukturalizací – Nový superintendent jakožto hodžijský farář řeší tlak zemského vedení církve na sloučení mj. s čistě německou biskopickou farností do většího celku v rámci probíhajících organizačních změn. Hodžijská farnost, která patří do lužickosrbského sídelního prostoru, to s odvoláním na právní ochranu lužickosrbského jazyka a kultury odmítá a navrhuje restrukturalizaci formou zřízení tzv. sesterského poměru se sousedními srbskými farnostmi Huskou, Horním Wujězdem a Porchowem. ✕

Z Německa

[SN 8. 5.]

Marko Suchy předsedou Rady pro lužickosrbské záležitosti Saska – Od května je tak rada již praceschopná; ve spolupráci se saskou zemskou vládou a zemským sněmem se teď bude zabývat například zřízením společných lužickosrbských škol. ✕

[SN 5. 6.]

Soutěž saského fondu na podporu projektů regionálního a místního rozvoje (Mitmach-Fonds) – Mezi 313 projekty z lužického regionu se 47 zařadilo do kategorie Živá dvojazyčnost. Mezi vítěznými je například výukový projekt slepian-ské školy. Slavnostní předání cen se bude konat na podzim v Drážďanech. ✕

Ze světa

[PB 2020/8, SN 26. 6., doplněno]

Kvůli koronavirové pandemii odpadají akce nejen v Lužici – Zrušena byla např. zářijová slavnost Lužickosrbského evangelického spolku na statku v Hrubjelčicích s odůvodněním, že hygienická opatření, odstupy nebo případně i roušky by narušily veselý ráz setkání. V Serbině v Texasu se nebude koncem září konat 32. tradiční Wendish Fest (tj. Lužickosrbské slavnosti), setkání potomků lužickosrbských vystěhovalců do Ameriky. Stejně tak byla zrušena výstava na Pražském hradě, která se měla

věnovat mytické postavě Křatovi a pozvat na velkou výstavu o Lužici a Lužických Srbech, která je plánována na příští rok. Z května na září je ale přesunuto otevření výstavy Barvy dálky – malíř Ante Trstenjak a Lužičtí Srbové, která bude ke zhlédnutí nejdříve v Budyšině, poté v Praze a nakonec v roce 2022 ve slovinském Mariboru. ✕

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Pomhaj Bóh Zuzana Bláhová-Sklenářová, z Nowého Casniku Josef Blažek a z Katolského Posola Kryštof Peršín.

ZE ŽIVOTA SPL

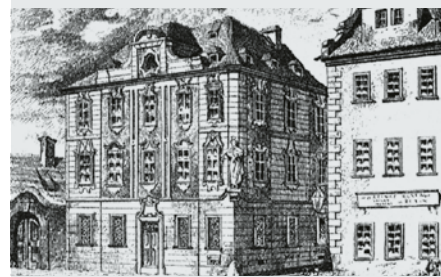
Letní škola lužické srbštiny – Vzhledem ke zrušení všech jarních akcí z důvodu protiepidemických opatření, nejistotě ohledně uzavírání hranic a také kvůli zrušení letní školy v Budyšině připravila SPL na prv-

ní týden v srpnu prázdninový kurz hornolužické srbštiny, který se konal ve východočeské Budislavi. Více o akci přineseme v dalším čísle. ✕

red

Fotbalové mužstvo SPL pod vedením Josefa Zdobinského se zúčastnilo turnaje o pohár Towarstwa Cyrila a Metoda v lednu 2019 a získalo předposlední, osmé místo. Jako nejlepší brankář byl však oceněn náš gólman Vítězslav Lisec.
Foto: Monika Rádlová

Milí přátelé,
ačkoli je situace nevyzpytatelná, přece jen se nápadů, radostí ani práce úplně vzdát nechceme. Podzimní akce sice dál připravujeme s vědomím, že setkávání není možné, ale zároveň možné dění plánujeme tak, jako by zima měla probíhat normálně. Musíme to tak dělat už proto, že rezignovat zcela nechceme a že odvolávat a rušit akci lze vždy snáz než na poslední chvíli něco připravit. Proto avizujeme **účast SPL na tradičním tříkrálovém turnaji Towarstwa Cyrila a Metoda v sálové kopané, jenž se odehraje pravděpodobně v sobotu 5. ledna v Chróscích** (možná ale o týden později; ještě se jedná). Turnaje jsme se účastnili prozatím pouze v roce 2019, letos na poslední chvíli účast zhatila chřipka, která rozložila celý tým. A tak vezte, že **hledáme nadšené fotbalisty**, plejery zejména mladšího věku, kteří by měli chuť přehrát lužickosrbské přátele a dát jim okusit hořkou porážku. **Zájemci pište na mail luzice@luzice.cz.** A pište i vy, kteří byste se turnaje chtěli zúčastnit jen jako fanoušci.

Bud'te na sebe nadále opatrní, ať jste zdraví a vbrzku se potkáme, vaše předsednictvo.

